

Początek i koniec II wojny światowej – rzut oka na daty i wydarzenia

Rosja, Białoruś,
Polska i Niemcy

Cele

1 września 1939 roku i 9 maja 1945 roku to dzisiaj oficjalne daty oznaczające początek i koniec II wojny światowej w Europie

Niniejsza lekcja pozwala uczniom zrozumieć punkt widzenia czterech krajów na moment rozpoczęcia i zakończenia II wojny światowej i postrzeganie tych wydarzeń przez mieszkańców tychże krajów. Kraje te to Niemcy jako sprawcy, Polska, Białoruś (dzisiejsza zachodnia część była wówczas w Polsce, wschodnia zaś republiką Związku Radzieckiego) oraz Rosja (część dawnego Związku Radzieckiego) jako krajów najechanych, okupowanych i zrujnowanych.

Każdy z tych krajów posiada własne spojrzenie na ten czas oraz ma własną historię do opowiedzenia, historię, której większość z nas nie zna. II wojna światowa łączy nas i dzieli do dzisiaj. Od zakończenia wojny minęło już ponad 70 lat, mimo to nadal odczuwamy jej konsekwencje.

Dzięki nieco lepszemu rozumieniu oraz większej wiedzy o sąsiadujących krajach, mieszkańcach oraz ich historii i opowieści, będziemy w stanie przyczynić się do tego, by nigdy więcej nie doszło między nimi do wojen.

Metody

Oś czasu / praca w grupach

Poniższe ćwiczenie można wykorzystać do:

- Odświeżenia wiedzy.
- Konsolidacji wiedzy.
- Podsumowania.
- Uzupelnienia wiedzy.

Nauczając o datach rozpoczęcia i zakończenia II wojny światowej, niekiedy konieczne jest użycie linii czasu celem wymienienia typowych wydarzeń w porządku chronologicznym. Pomoże to uczniom:

- **Zrozumieć** kolejność wydarzeń (w naszym przypadku w Niemczech, w Polsce, na Białorusi i w Rosji).
- **Zanalizować** ciąg przyczynowo-skutkowy.
- **Zrozumieć** przekazywany materiał.

Oś czasu:

- Jest przejrzysta.
- Może być elastycznie wykorzystywana.
- Pomaga w zrozumieniu kontekstu historycznego.
- Umieszcza wydarzenia, ludzi, daty i tło historyczne w kontekście.
- Wyrabia umiejętność określania przedziałów czasowych i sprawdzania informacji.
- Wyrabia umiejętność analizy na różnych poziomach.
- Zachęca do dyskusji krytycznej.
- Ma zastosowanie do wielu stylów uczenia się (obrazy, daty, teksty...).

Omówienie dat, wydarzeń, wraz z krótkim opisem

Poza dwiema oficjalnymi datami rozpoczęcia i zakończenia II wojny światowej w Europie – **1 września 1939 roku** i **9 maja 1945 roku** – poniższe omówienie obejmuje też inne, bezpośrednio lub pośrednio powiązane z nimi wydarzenia. Szczególnie jest to najazd wojsk niemieckich na Związek Radziecki **22 czerwca 1941 roku** (czyli początek wojny niemiecko-radzieckiej lub „Wielkiej Wojny Ojczyźnianej”), jak również data oficjalnego zakończenia II wojny światowej wraz z kapitulacją Japonii **2 września 1945 roku**.

Jeśli chodzi o **pierwszy i ostatni akt wojny w czterech krajach** (Rosji, Białorusi, Polsce i Niemczech), skupialiśmy się na ile to możliwe na najważniejszych wydarzeniach w ich stolicach – Moskwie, Mińsku, Warszawie i Berlinie.

W zależności od dotychczasowej wiedzy uczniów oraz specyfiki poszczególnych krajów, **daty można pomijać lub dodawać**. Użyteczne może okazać się **dodawanie dat i wydarzeń z historii lokalnej**.

1939

23 sierpnia	Podpisanie niemiecko-radzieckiego paktu o nieagresji W Moskwie ministrowie spraw zagranicznych von Ribbentrop (w imieniu Hitlera) i Mołotow (w imieniu Stalina) podpisali niemiecko-radziecki pakt o nieagresji, wraz z tajnym protokołem dodatkowym, przyznającym Niemcom i Związkowi Radzieckiemu strefy wpływów w Europie Wschodniej.
1 września	Początek II wojny światowej – najazd wojsk niemieckich na Polskę Atak na Polskę i II wojna światowa rozpoczęły się, gdy niemiecki okręt „Schleswig-Holstein” otworzył ogień na polską składnicę tranzytową na Westerplatte w Gdańsku. Niemiecki Wehrmacht najechał Polskę bez wypowiedzenia wojny.
17 września	Najazd wojsk radzieckich na wschodnią Polskę Oddziały radzieckie wkroczyły do Polski i zajęły tereny przyznane ZSRR na mocy tajnego protokołu paktu Hitler-Stalin. Rząd polski zbiegł najpierw do Rumunii, następnie do Francji i Wielkiej Brytanii.
23 września	Zajęcie Polski przez Wehrmacht Raport Naczelnego Dowództwa Wehrmachtu rozpoczyna się od następującego podsumowania sytuacji w Polsce: „Kampania polska jest zakończona”.
27 września	Bombardowanie Warszawy Niemieckie lotnictwo przeprowadziło zmasowany nalot na Warszawę – był to nieuzasadniony atak, który kosztował ponad 10 tysięcy zabitych. Warszawa poddała się; do niewoli trafiło 140 tysięcy żołnierzy polskich.
28 września	Rozbiór państwa polskiego Niemiecka uzgodniły przebieg wspólnej granicy, dzieląc między siebie zajęte tereny Polski. W Polsce narodziło się państwo podziemne kierowane przez rząd na uchodźstwie.

1941

22 czerwca

Najazd wojsk niemieckich na Związek Radziecki (inne określenia: początek wojny niemiecko-radzieckiej, początek „Wielkiej Wojny Ojczyźnianej”)

Wojska niemieckie bez wypowiedzenia wojny przekroczyły granicę Związku Radzieckiego od Bałtyku po Karpaty. Za nimi posuwały się Einsatzgruppen, oddziały prowadzące systematyczne mordy na ludności żydowskiej, funkcjonariuszach partii komunistycznych, Sinti, Roma i jeńcach wojennych.

24 czerwca

Bombardowanie Mińska

Niemieckie lotnictwo przeprowadziło nalot na Mińsk (wówczas stolicę Białoruskiej Republiki Radzieckiej liczącą około 270 tysięcy mieszkańców). Ponieważ zniszczone zostały wodociągi i gaszenie pożarów stało się niemożliwe, miasto ewakuowano.

2 października

Ofensywa niemiecka na Moskwę

Z Moskwy ewakuowano ministerstwa, urzędy i zakłady przemysłowe. Niemieckie dowództwo spodziewało się zajęcia miasta i przypiętowania zwycięstwa nad Związkiem Radzieckim, jednak uderzenie załamało się w początkach grudnia 1941 roku.

1943 -1945

2 lutego 1943

Koniec bitwy pod Stalingradem

Wraz z kapitulacją ostatnich niemieckich oddziałów w Stalingradzie do niewoli trafiło łącznie ponad 100 tysięcy żołnierzy niemieckich.

3 lipca 1944

Wyzwolenie Mińska

Bitwa o Mińsk (stolicę ówczesnej Białoruskiej Republiki Radzieckiej) zakończyła się wyzwoleniem miasta przez oddziały radzieckie.

17 stycznia 1945

Wyzwolenie Warszawy

Kapitulacja ostatnich oddziałów niemieckich w Warszawie przed oddziałami polskimi.

27 stycznia 1945

Wyzwolenie obozu koncentracyjnego Auschwitz

Armia Czerwona wyzwoliła obóz śmierci Auschwitz, w którym wciąż znajdowało się 7600 więźniów.

4 – 11 lutego 1945

Konferencja jałtańska

Przywódca radzieckiej partii i rządu Józef Stalin, brytyjski premier Winston Churchill i prezydent USA Franklin D. Roosevelt spotkali się w Jałcie na konferencji. Głównymi tematami był podział Niemiec, wojna przeciwko Japonii i układ sił w Europie po wojnie.

2 maja 1945

Wyzwolenie Berlina

Walki w Berlinie zakończyły się kapitulacją oddziałów Wehrmachtu.

8/9 maja 1945

Oficjalny dzień wyzwolenia; podpisanie aktu kapitulacji

Akt kapitulacji został powtórzony w radzieckim sztabie w Berlinie-Karlshorst. Podpisał go szef Naczelnego Dowództwa Wehrmachtu, feldmarszałek Wilhelm Keitel, w obecności radzieckiego marszałka Gierogija K. Żukowa.

9 maja 1945

Oficjalny dzień zwycięstwa

W swym zwycięskim przemówieniu Stalin zapewnił, że nie ma zamiaru „podzielić ani zniszczyć Niemiec”. Czyniąc to, publicznie zdystansował się od alianckich planów podziału, które poparł na konferencji jałtańskiej.

17 lipca –
2 sierpnia 1945

Konferencja poczdamska

Konferencja „Wielkiej trójki” – Harry’ego Trumana (USA), Winstona Churchilla, potem Clementa Attlee (Wielka Brytania) i Józefa Stalina (ZSRR) odbyła się w pałacu Cecilienhof w Poczdamie. Tak zwana umowa poczdamska określiła przyszłą politykę aliantów względem Rzeszy Niemieckiej.

2 września 1945

Kapitulacja Japonii – oficjalny koniec II wojny światowej

Po bezwarunkowej kapitulacji Niemiec 8/9 maja 1945 roku jedynym przeciwnikiem aliantów pozostała Japonia. W sierpniu zrzucono bomby atomowe na Hiroszimę i Nagasaki. Japonia nie miała wyboru i podpisała bezwarunkową kapitulację. II wojna światowa nareszcie dobiegła końca.

Pomoce naukowe - Uczniowie

Cztery zestawy kart

Nauczyciele muszą przygotować cztery zestawy kart dla grup roboczych. Najlepiej, gdy każdy z zestawów jest w innym kolorze, co pozwoli je łatwo rozróżnić. Wzory gotowych kart zawarte są w dołączonym katalogu.

Zestaw 1

Karty z datami odnoszącymi się do początku i końca wojny w czterech krajach.

Przykład:

1 września 1939	3 lipca 1944	8/9 maja 1945
------------------------	---------------------	----------------------

Zestaw 2

Karty z wydarzeniami odnoszącymi się do tych dat. Przykład:

Początek II wojny światowej – najazd wojsk niemieckich na Polskę	Wyzwolenie Mińska	Dzień wyzwolenia – podpisanie aktu bezwarunkowej kapitulacji
---	--------------------------	---

Zestaw 3

Wszystkie karty z krótkim opisem wydarzeń. Przykład:

Atak na Polskę i II wojna światowa rozpoczęły się, gdy niemiecki okręt „Schleswig-Holstein” otworzył ogień na polską składnicę tranzytową na Westerplatte w Gdańsku. Niemiecki Wehrmacht najechał Polskę bez wypowiedzenia wojny.	Bitwa o Mińsk (stolicę ówczesnej Białoruskiej Republiki Radzieckiej) zakończyła się wyzwoleniem miasta przez oddziały radzieckie.	Akt kapitulacji został powtórzony w radzieckim sztabie w Berlinie-Karlshorst. Podpisał go szef Naczelnego Dowództwa Wehrmachtu, feldmarszałek Wilhelm Keitel, w obecności radzieckiego marszałka Gierogija K. Żukowa.
---	---	---

Uwaga

Możliwe jest połączenie zestawów 2 i 3 poprzez zapisanie wydarzenia na awersie, a krótkiego opisu na rewersie karty.

Zestaw 4

Puste karty lub paski papieru, na których uczniowie zapisują swoje pytania lub komentarze. Przykład:

Pytanie lub komentarz

Pomoce naukowe - Nauczyciele

Oś czasu

Nauczyciele przygotowują w klasie miejsce na umieszczenie osi czasu. Powinna ona zostać umieszczona na podłodze, przypięta do ściany lub wyrysowana na tablicy tak, by uczniowie mogli swobodnie dodawać swoje karty do osi czasu. Powinni móc odczytywać informacje i spoglądać na zdjęcia z różnych stron. Ponadto w ten sposób można łatwo dodawać dodatkowe materiały, np. fotografie.

Przykłady

Mapa Europy (i mapy historyczne)

Mapa Europy wraz z mapami historycznymi ukazująca kraje, regiony i miejsca, jak również zmiany granic będzie przydatna, pomaga uczniom poznać dane regiony i miejsca. Jeśli mapa jest odpowiednio duża, nazwy miast, nazwiska świadków wojny, fotografie czy daty można łatwo przytwierdzić do niej przy pomocy pinezek lub naklejek.

Przykłady

Zdjęcia lub obrazy powiązane z wydarzeniami

Zilustrowaniu omawianych wydarzeń służą fotografie lub obrazy historyczne. Mogą to być zdjęcia dowódców, wydarzeń ogólnych i lokalnych, fotografie świadków historii itp. Wybór zdjęć wydarzeń powszechnych znajduje się w dodatkowym folderze.

Przykłady

Fragmenty wspomnień lub dzienników

Do osi czasu dodać można fragmenty wspomnień lub dzienników celem spersonalizowania omawianych wydarzeń. Wybór fragmentów wspomnień świadków wojny z Rosji, Białorusi, Polski i Niemiec znajduje się w dodatkowym folderze.

Przykład: Janusz Tarnowski z Polski opisujący nalot na Warszawę 27 września 1939 roku (napisane 17 czerwca 1946 r.)

Gdy się zaczęła wojna, nad Warszawę nadleciały samoloty niemieckie i bombardowały ją. Bombardowanie trwało przez trzy lub pięć godzin. Wtenczas ja siedziałem z całą rodziną w piwnicy, oprócz ojca, który poszedł na wojnę.

W piwnicach siedzieliśmy po całych nocach lub dniach. Gdy się wyczerpały zapasy żywnościowe, ja z kolegami starszymi od siebie zmuszeni byliśmy brać żywność z rozbitych sklepów. *Janusz Tarnowski (6. klasa) z Polski*

Przebieg lekcji

Ćwiczenie to należy przeprowadzić poprzez pracę w grupach.

Praca w grupach

→ Klasę dzielimy na grupy, najlepiej nie więcej niż pięcioosobowe. Każda z grup otrzymuje:

- [Wedle uznania nauczyciela] **albo** kompletny zestaw wszystkich kart z zapisanymi datami, wydarzeniami i krótkimi opisami [patrz wyżej], czyli całość zestawu 1, 2 i 3 **albo** wybór kart z zestawu 1 i odpowiadających im kart z zestawu 2 i 3.
- Jedno lub dwa zdjęcia lub ilustracje odpowiadające wydarzeniu na wydanych uczniom kartach.
- Jeden fragment dziennika/pamiętnika odpowiadający wydarzeniu umieszczonemu na wydanych uczniom kartach.

Praca w małych grupach

- Uczniowie w grupach dopasowują karty z zestawu 1 (daty) z odpowiadającymi im kartami z zestawu 2 (wydarzenia) i 3 (krótkie opisy).
- Jeśli dostępne są fotografie lub ilustracje, uczniowie dopasowują je do wydarzeń.
- Jeśli dostępne są fragmenty wspomnień świadków wojny, uczniowie dopasowują je do wydarzeń.

Praca całej klasy

→ Grupy uczniów po kolei umieszczają karty z zestawów 1, 2 i 3 na linii czasu.

- Jeśli dostępne są fotografie lub ilustracje, uczniowie proszeni są o opisanie ich, umieszczenie ich na linii czasu obok jednego z wydarzeń i uzasadnienie wyboru.
- Jeśli dostępne są fragmenty wspomnień świadków wojny, uczniowie proszeni są o streszczenie fragmentu, umieszczenie go na osi czasu obok jednego z wydarzeń i uzasadnienie wyboru.

Dyskusja klasy powiązana z wydarzeniem ukazany na ilustracji lub opowiedzianego we fragmencie wspomnień świadka wojny. Uczniowie proszeni są o przyjęcie innego punktu widzenia, tj. powinni myśleć o tym, w jaki sposób osoby z innych krajów (Białorusi, Niemiec, Polski lub Rosji) były zaangażowane w dane wydarzenie.

Refleksje

Praca w parach

→ Po zapoznaniu się z osią czasu z datami, wydarzeniami, opisami, ilustracjami i fragmentami, każda z par zapisuje swoje pytania lub komentarze na pustych kartkach z zestawu 4, lub po prostu na kartkach papieru.

Alternatywa: nauczyciel może wcześniej wybrać do trzech wydarzeń. Pary uczniów otrzymują po jednym wydarzeniu i mają spojrzeć na nie z różnych punktów widzenia. Ich zadaniem będzie:

- Krótko omówić z partnerem rolę każdego z czterech krajów podczas wydarzenia. Powinni omówić tło polityczne oraz znaczenie działań pojedynczych osób.
- Zapisać swoje przemyślenia na kartkach.

Praca klasy

→ Uczniowie umieszczają swoje karty w odpowiednich miejscach na osi czasu, po czym zadają pytania lub wygłaszają swoje komentarze.

→ Zależnie od zakresu pytań, nauczyciel decyduje, na które z nich odpowiedzi szukać będą mogli, jeśli potrafią, uczniowie i nauczyciel, a które zostaną omówione później. Ważne jest, by nauczyciel zebrał wszystkie pytania i omówił je z uczniami natychmiast lub w późniejszym terminie.

Alternatywa: uczniowie mogą próbować samodzielnie w dyskusji klasowej omówić rolę odgrywaną w wydarzeniach przez cztery kraje.

Kilka pomysłów na warianty...

..zorganizowania lekcji dotyczącej początku i końca II wojny światowej w Rosji, w Polsce, na Białorusi i w Niemczech:

Jeśli nauczyciel preferuje pracę z całą klasą, ćwiczenie to można zorganizować jako pracę samodzielną lub w parach, zamiast w grupach.

→ Każdy uczeń lub para uczniów otrzymuje jedną kartę z zestawu 1 i odpowiadające im karty z zestawu 2 i 3.

→ Uczniowie po kolei umieszczają swoje karty w odpowiednich miejscach na osi czasu w porządku chronologicznym. Odczytują głośno to, co zapisano na kartach.

→ Uczniowie otrzymują następnie fotografię związaną z wydarzeniem lub fragment wspomnień świadka wojny. Proszeni są o opisanie fotografii lub streszczenie fragmentu i dopasowanie ich do odpowiedniego wydarzenia na osi czasu. Uzasadniają swój wybór.

Lista pytań dodatkowych

Oto lista pytań dodatkowych do dyskusji z uczniami na początku lub na końcu lekcji:

- Jak zdefiniowałibyście słowo „wojna”?
- Kiedy zaczyna się wojna?
- Kiedy kończy się wojna?
- Jakie daty uznajecie za ważne dla Rosjan w dyskusji na temat początku i końca II wojny światowej? Odpowiedź uzasadnij.
- Jakie daty uznajecie za ważne dla Białorusinów w dyskusji na temat początku i końca II wojny światowej? Odpowiedź uzasadnij.
- Jakie daty uznajecie za ważne dla Polaków w dyskusji na temat początku i końca II wojny światowej? Odpowiedź uzasadnij.
- Jakie daty uznajecie za ważne dla Niemców w dyskusji na temat początku i końca II wojny światowej? Odpowiedź uzasadnij.
- Jeśli zapytalibyście waszych pradiadków, kiedy dla nich zaczęła się wojna, jakie daty by podali?

